

XVIII. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ İLE RUSYA ARASINDA YAŞANAN TAHIL TİCARETİ SORUNU (1768-1792)

Serhat KUZUCU*

ÖZ

Osmanlı, Ön Asya, Avrupa ve Afrika gibi dünyanın en eski kıtalarına yayılmış büyük imparatorluktu. Bu coğrafyalar aynı zamanda dünyanın en önemli ticaret merkezleri olan Akdeniz ve Karadeniz'e ev sahipliği yapmaktaydı. Bu iki ticaret merkezinin tartışılmaz lideri konumunda olan Osmanlılar, yüzyıllar boyunca birçok devletle bu sayede ticari münasebetler kurmuştu. Bu devletlerden biri olan Rusya ile olan ticari ilişkileri ise ilk kez XV. Yüzyılda başladı. Rus Çarı III. İvan'ın ikili ticari ilişkileri düzene sokmak adına elçilerini İstanbul'a göndermesiyle başlamış oldu. Bu evre iki ülke arasında dostluk ve dayanışma dönemi olarak anıldı. Bu dönemden sonra iki ülke ilişkileri sürekli bir mücadele ve savaş ortamında geçmeye başladı. Özellikle Rusların yayılma ve genişleme politikasının merkezinde Karadeniz ve Akdeniz havzasının olması bunda en önemli etkeni. Ruslar, Osmanlılara karşı kazandıkları her savaş sonları imzalanan antlaşmalara ticari açıdan yeni imtiyazlar içeren maddelerde ekleterek ticaret ağını genişletmekteydi. Ruslar, bu şekilde XVIII. yüzyılın sonuna dek Osmanlı aleyhinde sınırlarını genişlettikleri gibi Karadeniz'den Akdeniz'e kadar Osmanlı karasularında serbest ticaret hakkını da elde ettiler. Bu çalışma; Osmanlı Devleti ve Rusya arasında XVIII. yüzyılda yaşanan ticari sorunlar başta olmak üzere, Osmanlı tarihi araştırmalarının ana kaynakları olan arşiv vesikaları ve bu alanda yapılmış diğer tetkik eserlerden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Rusya, Ticaret, Tahıl.

THE GRAIN TRADE PROBLEM BETWEEN THE OTTOMAN EMPIRE AND RUSSIA IN THE 18TH CENTURY (1768-1792)

ABSTRACT

The Ottoman Empire was vast, spreading across Asia Minor, Europe, and Africa – including the Mediterranean and the Black seas, which were world's most important trading routes at the time. Hence, this led the Ottomans to establish commercial ties with many a neighbouring nation over the centuries. The first of these was Russia, beginning in the 15th century with Ivan III sending an ambassador to Istanbul so that they would oversee bilateral trade relations. This was known as a period of friendship and solidarity between the two countries; alas, before long, that spoiled, and led to many on and off battles. The main reason being was that both seas laid at the centre of Russia's enlargement policy. They had expanded their trade network by adding new commercial concessions to agreements signed at the end of each war, thereby enabling them to defeat the Ottomans. That would continue until end of the 18th century – by which point their borders encircled the Ottoman Empire; plus, they had obtained the right to conduct free trade in Ottoman territorial waters as well via both seas. In this study, we shall explore this issue in and commercial (il)relations between the two parties in more depth, with the aid of Ottoman archival documents and research on this topic as primary and secondary sources.

Keywords: Ottoman Empire, Russia, Trade, Grain.

Araştırma Makalesi

Makale Gönderim Tarihi: 12.12.2022; Yayına Kabul Tarihi: 15.02.2023

* Doç. Dr., Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, KİLİS; ORCID: 0000-0003-2234-9038, E-posta: kuzucu@kilis.edu.tr

Giriş

Osmanlılar kuruluş yıllarından itibaren Akdeniz ve Karadeniz'in jeopolitik önemine binaen, denizlere ve boğazlara hâkim olmak adına fetih politikalarını bu yönde belirlediler. İstanbul'un fethi ile bu süreç daha hızlı işleyerek kısa bir zamanda Anadolu kıyılarında Trabzon, Amasra ve Karadeniz'in kuzeyinde yer alan Kefe, Azak, Akkerman ve Killi gibi bölgelerde yapılan fetihlerle Karadeniz XV. yüzyılda bir Türk gölü haline gelmiş oldu (Öztürk, 2000, s. 30). Karadeniz'in tamamen Türk gölü hâline gelmesi bu bölgedeki geniş ticaret ağının kontrolünün de Osmanlılara geçmesine sağladı (İnalçık, 2009, s. 115-116). Osmanlı denetimi altında Karadeniz ticareti, özellikle kuzey-güney yönlü olarak büyük bir gelişim gösterdi. Karadeniz'in kuzeyinde yer alan Kerç, Anapa, Özi ve Küçük İstanbul olarak anılan Kefe liman şehirleri önemli ticaret merkezleri haline geldiler (Koca, 2017, s. 85). Bu bölgeler ile İstanbul arasında yoğun bir ticaret ağı ortaya çıkmıştı.

Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki ilk diplomatik münasebetler ise ticaret konusunda kuruldu. Rus çarı III. İvan, Rus tüccarlarının Kuzey Karadeniz liman şehirleri olan Kefe ve Azak'ta yaşadıkları ticari sorunların giderilmesi için Mihail Pleşçeyev'i (1496-98) daha sonra ise Aleksey Golohvastov'u (1499) elçi olarak İstanbul'a gönderdi (Topsakal, 2016, s. 34). Rus elçileri ilgili limanlarda Osmanlı reayası gibi ticaret yapmak ve yerel idarecilerin mallarına keyfi el koymaması gibi taleplerde bulundular. Sultan II. Bayezid tarafında bu talepler uygun görülerek ilgili sorunlar giderildi (Aksın, 2005, s. 1028). Bu dönemde iki ülke ticari ilişkileri varlığını sürdürse de geniş hacimli bir yapıya ulaşmadı.

Fatih Sultan Mehmet döneminde Boğazlar ve Karadeniz kıyılarının tamamına yakını Osmanlıların egemenliği altına alındı (Ekinci, 2007, s. 64). Böylece Avrupa-Asya ticaretinin önemli bir ayağını oluşturan Kırım ve kuzey Anadolu sahillerinin denetimde Osmanlılara geçti (Turan, 2000, s. 178). Osmanlı Devleti'nin başta Karadeniz'in ve boğazları kontrolü altında tutması Rus tüccarlarının ticaret yapmalarındaki en büyük engeldi. Ruslar Karadeniz havzasındaki Osmanlı hâkimiyetini kırmadan bu bölgede rahat ticaret yapamayacaklarının farkındaydı. Rusların, Karadeniz havzasında ticari imtiyazlarını genişletmek ve bu bölgede Osmanlı hâkimiyetini kırmada adına ilk girişimleri Osmanlı ordularının 1683 yılında Viyana'da bozguna uğraması üzerine oldu. Ruslar, Osmanlı Devleti'ne karşı Avrupa'da kurulan Kutsal ittifakta yer aldılar. Bu savaş sonunda Osmanlı Devleti Avrupalı devletlerle Karlofça Antlaşması'nı (1699) imzalarken, Rusya ile de İstanbul Antlaşması'nı (1700) imzaladılar. İstanbul antlaşmasıyla Karadeniz kıyısında yer alan Azak Kalesi Ruslara bırakıldı. Ruslar aynı zamanda İstanbul'da daimi bir elçi bulundurabileceklerdi (Çapraz, 1997, s. 16). Ruslar Azak Denizi ve boğazlar arasında Rus tüccarlarının ticaret yapabilmelerini sağlayacak bir madde eklemek istedilerse de Osmanlı Devleti bunu kabul etmedi (Uzunçarşılı, 1995, s. 175).

Osmanlı Devleti'nin Karadeniz'de XVI. yüzyıldan beri gelen mutlak hâkimiyeti XVIII. yüzyıl başlarına kadar devam etti. Bu bölgenin bir Türk gölü olma özeliği Fransa gibi bazı devletlere yapılan antlaşmalarla, çeşitli ticari haklar tanınmışsa da "*âhardan bir kayığın Karadeniz'e çıkmasına*" halen müsaade edilmiyordu (Köse, 2015, s. 32). Sultan II. Mustafa ve III. Ahmed dönemlerinde Rus Çarına yazılan mektuplarda Karadeniz bölgesinin Osmanlı Devleti'nin kontrolünde olduğuna vurgu yapılarak hariçten bir yabancı kayığın dahi buraya girmesine müsaade edilmeyeceği şeklindeki ifadeler yer verilmiştir (Acıpınar, 2015, s. 328).

Osmanlı Devleti'nin XVIII. yüzyılda genel anlamda gerileme dönemine girmesiyle birlikte Rusya'nın Osmanlı kontrolündeki Karadeniz havzasındaki baskıları iyice arttı. Ruslar askeri açıdan olduğu kadar ticari ve ekonomik nedenlerden de Karadeniz havzasında var olmak istiyorlardı (Öztürk, 2017, s. 3). Bu baskıları sonucu Ruslar 1739

yılında imzalanan Niş Antlaşması ile Karadeniz havzasında ilk ticari imtiyazlarını aldılar. İlgili antlaşmanın dokuzuncu "*Ticaret hususu sulh ve sulehân semeresi olub düvel ve reaya ve berâyânın izdiyad münâfîne bâis Devlet-i aliyyenin tüccarı moskov devletinde sâir devlet tüccarına müsamma olduğu üzere ve ol-mikdar vergü ile ticaretlerini serbesiyet üzere icrâ iderler ve bundan mütâbilinde Moskov Devleti'ne tâbi' olan tüccarlar dahi devlet-i aliyyem taraflarında bu mislü serbesiyet ile ticaretlerini icrâ ideler ve Karadeniz'de vâki' o Rusların tüccarını devlet-i aliyyenin reayasına mütealîk sefineler ile olmak câiz ola*" maddesi ile Rus tüccarlarına Karadeniz'de ticaret yapma hakkı verildi (BOA, A.DVN. DVE. D.83/1, s. 85). Bu madde ile Rus tüccarlarına Karadeniz'de yalnızca Osmanlı gemileri ile ticaret yapabilme hakkı tanındı (Tukin, 1999, s. 72-73).

Rusların Osmanlı Devleti'nden ticari imtiyazlar açısından en çok kazanım sağladığı antlaşma ise 1774 yılında imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması idi. Bu antlaşmanın on birinci maddesiyle; Rus tüccarlarına Karadeniz ve Akdeniz'de ticaret yapma hakkı verildiği gibi yine tarihte ilk defa boğazlardan serbest geçiş hakkı tanındı. Böylece Karadeniz'in yabancılara "*kapalı deniz*" statüsü de bozulmuş oldu (Aygün, 2000, s. 6; Fidan, 2009, s. 65).

Rusların ticari imtiyazlar noktasındaki talepleri sürekli devam etmekte her fırsatta istedikleri hakları yasal bir zeminde Osmanlı Devleti'ne kabul ettirmekteydi. Aynalıkavak Antlaşması (1779) ve Ticaret Antlaşması (1783) ile Ruslar Osmanlı topraklarında ve karasularında diğer yabancı devlet tüccarlarına tanınan tüm imtiyaz ve hakları elde etmeyi başardılar.

Osmanlı Devleti ve Rusya Arasındaki Tahıl Ticareti Sorunu

Rusya, XVIII. yüzyıl boyunca Osmanlı Devleti'yle yaptığı antlaşmalarla ticari konularda birçok imtiyaz ve haklar elde etmişti. Bu haklar her ne kadar yasal bir zemine oturtulmuşsa da iki ülke arasında ticarettten kaynaklanan sorunlar yaşanmaktaydı. Bu sorunların bazıları kimi zaman iki ülkeyi yeni bir savaşın eşine dahi getirmekteydi. Bu sorunlardan en önemlisi ise tahıl ticareti sorunuydu.

Osmanlı Devleti, ülke gereksinimleri için oldukça öneme sahip buğday, arpa, gibi tahıl ürünlerinin başka bir ülkeye satışını hatta devlet sınırlarının içinde bir bölgeden başka bir bölgeye satışını dahi izne tabi tutmuştur (Güçer, 1953, s. 79). Hububat ürünleri başta halkın olmak üzere sefere giden ordunun ana besin maddesi olması sebebiyle Osmanlı tarihi boyunca üretiminde, tüketiminde, dağıtımından ticaretine kadar üzerinde devlet kontrolü söz konusuydu. Yabancı devletlere ihracatı ise genel olarak yasaktı (Aygün, 2016b, s. 15). Bu uygulamanın tatbiki bazı gerekçeleri vardı. Günümüzde dahi olduğu gibi Osmanlı tebaasının da en önemli besin kaynağı tahıldı. Bu ürünlerin iç piyasada yetersiz kalması, ülke içerisinde kıtlığa bu durum ise isyanlara sebebiyet verebilir hatta Osmanlı hanedanının saltanatının dahi tehlikeye girmesine neden olabilir. Osmanlı Devleti bu ürünlerin satışı ile uyguladığı yasaklarla iç piyasada yaşanacak hububat tedariki ve üretim dengesi sorunun önüne geçmiş oluyordu.

Bergama Kazası'na 1574 yılında gelen bir grup tüccar bu bölgede üretimi yapılan hububatı İstanbul'a götüreceklerini söyleyerek satın alıp gemileriyle başka vilayetlere götürmüşlerdi. Bölge halkının bu şekilde mahsullerin tüccarlara satmaya devam etmelerinin Bergama'da gıda soruna sebebiyet vermesi üzerine divan-ı hümayunda karar alınmıştır. Buna göre bölge halkının ellerinde padişahın *emr-i şerifi* olmayan hiçbir tüccara hububat satmaması emredilmişti. Yine aynı dönemde Manisa'da da benzer bir durum yaşanmıştı. Manisa'ya dışardan gelen bir grup tüccar fazladan tahılı satın alması bu şehirde gıda kıtlığı yaşanmasına neden olmuştu. Manisa kadısına gönderilen emir yazısıyla bölge halkının kendi ihtiyacına yetecek kadar tahılı ayırmadan tüccarlara bu ürünleri satması yasaklanmıştı (Güçer, 1953, s. 79-80).

Görüldüğü üzere Osmanlı Devleti tahıl ürünlerinin iç piyasada satışını dahi izne tabi tutmuştu. İç piyasada bu şekilde sıkı denetim uygulayan Osmanlılar bu ürünlerin ihracına da tabi ki yasaklar uygulamaklardı (Tabakoğlu, 1991, s. 283). Bu durum sadece Osmanlı Devleti'ne mahsus bir uygulama değildi. Bu tür yasaklamalar uzun yıllar boyunca Hristiyan devletleri tarafından da uygulanmaktaydı (Gündüz vd. 2022, s. 1242). İslam ve Hristiyan dünyası arasında erken dönemlerden itibaren sürekli bir mücadele ve savaş ortamı bulunmaktaydı. Bu durum ülkeleri harp teknolojisi ve askerî alandaki yenilikleri gizleme çabası içerisine girmelerine neden olduğu gibi silah, at, kereste, keten bezi ve tahıl ürünlerinin birbirlerine satışını yasaklanmasına da neden olmuştu. Bu uygulama Arapça kaynaklarda *memnu'at* olarak Latince kaynaklarda ise *merces prohibita* olarak ifade edilmekteydi. Uzun yıllar başta Papa olmak üzere Hristiyan din adamları bu tür ihracı yasak ürünleri yabancı tüccarlara satanları aforoz yani dinden atmakla tehdit etmişti (Türk, 2017, s. 37).

Osmanlı Devleti oldukça verimli arazilere sahip geniş bir coğrafya hükmediyordu. Fakat böyle münbit yani verimli topraklara sahip olmasına rağmen halkının işesini sağlamak noktasında bazen sorunlar yaşayabiliyordu. Bu durum bazen iklim koşullarından bazen ise uzun süren savaşlardan, kaynaklanmaktaydı. Ancak Osmanlı için asıl sorun başkent İstanbul'un işesinin teminiydi. Buranın başkent olmasının yanı sıra kalabalık bir nüfusa sahip olması, büyük bir tüketim merkezine dönüşmesine neden olmuştu. XVII. Yüzyılın başlarında nüfus yoğunluğu yarım milyona ulaşan başkent en önemli işe ürünü ise buğdaydı. Bu ürünün temini büyük oranda Karadeniz'in kuzeyden yer alan limanlardan ve Mısır'dan deniz yoluyla gelmekteydi. Buralardan tahıl ticaretini sadece izin verilen tüccarlar yapabilmekte ve devlet tarafından denetlenmekteydi (Korkmaz, 2019, s. 7; Gündüz vd. 2022, s. 1242-1245).

Akdeniz limanlarından ve özellikle Mısır'dan başkentte tahıl ve yiyecek getiren tüccar gemilerinin İzmir, Rodos ve Sakız iskelelerine uğrayıp yüklerini indirmeleri ve getirmekte oldukları tahılı satmaları kesin olarak yasaklanmıştır (Güçer, 1953, s. 95). Şayet hububat üretimi fazla olursa ancak o zaman devletin izniyle başka tüccarlara satış yapılabilirdi (Aygün, 2016b, s. 15).

Osmanlı Devletinde XVI. yüzyıldan itibaren görülmeye başlanan tahıl ürünlerinin satışı ve ihracatı ile ilgili yasaklar, XVII. ve XVIII. yüzyıllarda da devam etmiştir. Özellikle XVIII. yüzyılda başta Rusya ve Avusturya olmak üzere Osmanlı aleyhinde sonuçlanan savaşlara sahne olmuştur. Bu tür savaşların sürekliliği, ülke içerisindeki reyanın yanı sıra sefere giden ordunun tahıl ürünlerine olan ihtiyaçlarının da artmasına neden olmaktadır (Genç, 2004, s. 51).

Osmanlı Devleti hububat ürünlerinin alım ve satımı ile ilgili olarak ülke içerisinde çeşitli kanunlar yayınlamaktaydı. Lakin diğer devletlerle yaptığı ticaret ve barış antlaşmalarında yer alan ticari usul ve esasları belirleyen maddelere bu ürünlerin satışı ile ilgili hükümleri ilk başlarda eklememiştir. Bu antlaşmaların ticaretle alakalı maddelerinde sadece serbest ticaret alanları, yabancı tüccarların yasal hakları ile gümrük vergisinin usul ve esasları hakkında bilgiler yer almaktaydı. Rusya ile yapılan antlaşmalarda da aynı usuller izlenmişti. Ruslar 1739 yılında imzalanan Niş Antlaşması'yla Rus tüccarlarına Karadeniz'de serbest ticaret yapma hakkı verilirken, 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'nda Rus tüccarlarına Karadeniz'den sonra boğazlar ve Akdeniz havzasında gümrük vergisi ödemek kaydıyla serbest ticaret hakkı da tanınmıştı. Bu antlaşmalar sonrası iki ülke arasında ticari ilişkiler ilk başta sorunsuz işledi. Rus tüccarları ile Osmanlı reyası arasında mal alım-satım, alacak-verecek gibi konularda ufak sorunlar yaşansa da bu olaylar iki ülke arasındaki genel ticareti etkileyecek bir boyuta ulaşmadı.

XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleti ile Rusya Arasında Yaşanan Tahıl Ticareti Sorunu...

XVIII. yüzyılda Osmanlı Devleti ile Rusya arasında geniş bir ticaret ağı kuruldu. Kırım ve çevresinin ticaret ağının en önemli merkezini İstanbul çevresi oluşturmaktaydı (Aygün, 2016a, s. 196). İstanbul ve Akdeniz limanlarından mal alan Rus tüccarları gemilerle bu ürünleri Karadeniz üzerinden iki bölgeye sevke ediyordu. Birincisi Azak Denizi'nde yer alan Taygan Limanı diğeri ise Özi bölgesinde bulunan Çarkaski ve Kılburun limanlarıydı. Buraya indirilen mallar daha sonra karayoluyla Rusya içlerine sevk ediliyor (Bostan, 1995, s. 362).

Rus tüccarları Osmanlı topraklarından kendi ülkelerine zeytin, zeytinyağı, turunçgiller, kuru yemiş, kahve sirke gibi ihracı yasak olmayan gıda ürünlerini alıp götürüyorlardı¹. Bunun yanı sıra deri, kürk, hayvan postu, kökboyası vb. aldıkları diğeri ürünlerdi. Fakat zaman içerisinde Rus ticaret gemilerinde ihracı yasak olan tahıl ürünlerinin tespit edilmeye başlanması Osmanlı Devleti'nin denetimleri arttırmasına neden oldu. İlk olarak Akdeniz ve Marmara sahilinde ticaret yapan Osmanlı tüccar ve reayası uyarılarak onlardan hiçbir suretle yabancı ticaret gemilerine zahire satmamaları istendi (BOA, Cevdet İktisat, DN: 27/1329; BOA, Cevdet İktisat, DN: 1/34). Fakat buna rağmen Rus tüccarlarıyla bu yasak ürünlerin ticaretini yaparak yüksek kâr amacı güden yerli tüccarlar daima mevcuttu.

Zeytin	Zeytinyağı	Portakal	Kuruüzüm	Hurma
Biber	Mantar	Şeker	Sirke	Kuru İncir
Badem	Limon	Yenibahar	Kahve	Peynir
Limon Suyu	Hamr (Şarap)	Zencefil	Akgünlük	Sakız
Hıyariye	Pekmez	Tuz	Şamfıstığı	Kırmızı Biber
Harnup	Leblebi	Tuzlu Balık	Kuru Meyve	Kimyon

Tablo 1: Rus tüccarlarının Osmanlı topraklarından aldığı başlıca gıda ürünleri (Bostan, 1955, s. 370; Fidan, 2020, s. 140-145)

Osmanlı Devleti ve Rusya'nın Kırım'da yaşanan diplomatik sorunlardan dolayı karşı karşıya gelmesi sonrası Fransa'nın arabuluculuğu ile iki devlet Aynalıkavak Sarayı'nda yeni bir antlaşma (1779 Aynalıkavak Antlaşması) imzaladılar (BOA, A.DVN. DVE. D.83/1, s.153-155). Bu antlaşma her ne kadar iki ülke arasındaki siyasi sorunların giderilmesine yönelik yapılmışsa da altıncı maddesi ticaretle ilgiliydi (BOA, A.DVN. DVE. D.83/1, s. 155)².

¹ Rus tüccarlarının Osmanlı topraklarından aldığı başlıca gıda ürünleri için bk. Tablo.1

² İlgili Madde; Sefinelerin geştü güzârı hususunda fîmâ-ba'd bi'l-cümle hilâf inhâları ve ebhas ve kilükâli miyânenen izâle ve ib'âd zımnında beyân olunur ki tavâif-i sâire ve ale'l-husûs Devlet-i Aliyye'den emr-i ticâretde mil-i sâireden ziyâde haklarında müsaade olunan ve Rusyalunun emr-i ticâret ve iyâb ve zehâb-ı sefâyinine müteâllik musalaha ahidnâmesinin mâddesinde numûne menzilesinde ittihâz olunan Fransa ve İngiltere tâifelerinin mahmiye-i Kostantiniyye ve memâlik-i Osmâniye'nin sâir liman ve iskelelerine istimâl eyledikleri sefinelerinin tamâmen şekil ve cesametine müşâkil ve müşâbih Rus tüccâr sefinelerinin bahr-i siyâhdan Ak denize ve Akdenizden bahr-i siyâha serbestiyyet üzere mürûrye ubûrlarına Devlet-i Aliye ruhsat ve icâzet verir. Bu bâbda tahkik olunduğu üzere Akdeniz tarafından mahmiye-i Kostantiniyye eyâb ve zehâb ede gelen gerek Fransa ve İngiltere ve gerek tavâif-i sâire tüccâr sefinelerinin en büyüğü on altı bin kîle ki, Rusyalunun put ta'bîr olunur gemide bi'l-mukâyese yirmi altı bin dört yüz puda bâliğ olur hamuleyi tahammül ve istî'âb edip bu takdîrce Rusya sefinelerinin ale'd-devâm mer'î ve düstûru'l-amel tutulmak üzere bir def'a şekil ve cesâmetlerini tayîn ve tahsis için işbu miyâs ittihâs olunub sefineler en küçüğü bin kîle ve en büyüğü on altı bin kîle ki, sekiz bin kantar hamuleyi mütehammil ola Rusya Devleti işbu takrîb ile dahi safvet ve zamâyir-i dostânesini Devlet-i Aliye'ye isbât ve tahkik murâd etmekle kendü reâyâsı tarafından bundan sonra Devlet-i Aliye limanlarına tisyâr olunacak sefinelerin miyâs-ı mezbûru tecâvüz etmeyip takım ve mellâhlarının techîzi dahi zikrolunan iki milletin sefâyinine mûmâsil ve mutâbık olmasını mesfurûna tenbîh etmeğe râzî ve müteahhid olur dahi zikr olunan sefinelerde Devlet-i Aliyenin reâyâsını eğer bir hâcet mesedip Devlet-i Aliyenin ilmi ve rızâsı munzam olmadıkça istihdâm etmemek vaadini Rusya Devleti taahhüd ettiği misullü işbu vaad-i mezbûr Devlet-i Aliye tarafından dahi taahhüd olunup Kaynarca Ahidnâmesinin on birinci mâddesinde meşrûh cümle-i uhudun bilâ-tegayyür ve dikkat ile mer'î tutulacağı ve bâhusûs Fransa ve İngiltere tâifelerinin tediye ede geldikleri rûsûm-ı vülûc ve hurûcdan gayri bir nev'i resm-i Rusya reâyâsından mutâlebe

Bu madde de Rusya'nın ticari serbestliğine tekrardan vurgu yapılarak, Rus tüccar gemilerinin yük taşıma kapasiteleri ve ebatlarının nasıl olacağına ilişkin hükümlere yer verilmişti (Özdemir, 2012, s. 65). İki ülke arasında yaşanan ticari ihtilaflar bu anlaşmayla tam olarak ortadan kaldırılamadı (Kuzucu, 2013, s. 100).

Osmanlı Devleti açısından iki ülke ticaretinde yaşanan asıl sorun Rus tüccar gemilerinin ebatları ve yük taşıma kapasiteleri değildi. Sorun Rus tüccarlarının ihracı yasak olan buğday, arpa gibi tahıl ürünlerini alıp ülkelerine götürmeleri idi. Nitekim bu antlaşma sonrası Rus tüccarlarının bu ürünlerin alım satımını yapmaya devam etmesi iki ülke arasında yeni bir krize sebep oldu. Osmanlı Devleti tüm uyarılara rağmen ihracı yasak ürünleri Osmanlı topraklarında alarak ülkelerine götüren Rus tüccar gemilerinin boğazlardan geçişlerini yasakladı ve denetimler de arttırıldı. Kısa bir süre sonra tahıl yüklü bir Rus tüccar gemisi İstanbul Boğazı'nda durdurularak Karadeniz'e hareket etmesine izin verilmedi. Rus sefiri bu olaya müdâhil olarak Osmanlı Devleti'nin yapılan antlaşmalara aykırı hareket ettiğini, ilgili geminin geçişine derhal izin verilmesini istedi. Osmanlı yönetimi sorunu büyütmemek adına ilgili geminin geçişine izin verdi. Fakat bir süre sonra başka bir Rus tüccar gemisinde ihracı yasak ürünler tespit edilerek durduruldu. Rus elçisi yine devreye girdiyse de Osmanlı yönetimi geri adım atmayarak elçiye gönderdiği cevabi yazıda; "*Her devletin nizâm-ı mülkiyesini hâlelden muhâfaza etmesi vâcibtir*" diyerek geminin geçişine kesinlikle izin verilmeyeceğini bildirdi (Tukin, 1999, s. 79).

Bu sorun kısa sürede büyüdü. İstanbul'da bulunan Fransız elçisi devreye girerek bu sorunun çözüme kavuşmasını sağladı. Buna göre artık Rus tüccarları gemilerinde bulunan malların listesinin yer aldığı defterleri boğazlardan geçerken göstereceklerdi. Bu gemilerde şayet yine ihracı yasak ürünler tespit edilirse bu mallar bedeli karşılığı satın alınarak gemiden indirilecek ve ilgili gemi kalan yükleriyle yoluna devam edebilecekleri (Tukin, 1999, s. 79-80).

Osmanlı Devleti, Rusya'ya karşı ticari konularda olumlu adımlar atmasına rağmen Avrupa'nın genel durumu içerisinde nüfusunu arttıran Rusya için bunlar yeterli olmamaktaydı. Avrupa'da artan siyasi gücü Rusya'yı Osmanlı Devleti'ne karşı daha talep kâr bir konuma getirdi (Fidan, 2006, s. 77). 1782 yılında Rus Çariçesi II. Katerina Osmanlı Devleti'ne bir teklifte bulunarak iki ülke arasında yaşanan ticari sorunların kesin bir çözüme kavuşturulması adına kapsamlı bir ticaret antlaşmasının yapılmasını istedi. Bu talebe olumlu yaklaşan Osmanlı heyeti ile Rus heyeti arasında görüşmeler aynı yıl başladı. Görüşmelere Rusya adına Yakoda Polikof katılırken Osmanlı Devleti adına ise Reisülküttap Hayri Efendi, İstanbul Kadısı Müftüzade Ahmet Resmi Efendi ile Kethüda Mustafa Efendi katıldı (Cevdet, 1309, s. 257-260). Heyetler arasındaki görüşmeler yaklaşık bir yıl kadar sürdü. İki ülke heyetleri 1783 yılının Haziran ayında 81 maddeden oluşan bir metinde mutabık kaldılar. İlgili antlaşmanın son hali Sultan I. Abdülhamit tarafından imzalanarak 23 Temmuz 1783 tarihinde Rusya'ya gönderildi (BOA, A.DVN. DVE. DN: 22/82). Çariçe II. Katerina'nın imzasından sonra 19 Eylül 1783 tarihinde ise yürürlüğe girdi (Sarı vd. 2019, s. 372).

Bu antlaşmanın yapılmasındaki asıl amaç iki ülke arasında bugüne kadar yapılan barış antlaşmalarında yer alan ticari içerikli maddelerin tek bir ticaret antlaşması altında toplamaktı. Fakat Rus heyeti Osmanlı Devleti'nin siyasi ve askeri açıdan içinde bulunduğu

olunmayacağı Devlet-i Aliye tarafından taahhüd olunur ve iki devlet beyninde emr-i ticâret hususunda her türlü hilaf inhaları bertaraf etmek zımında bi'l-müzâkere ve'l-mükaleme şerh ve tavzîh ve Fransa ve İngilterelü itâ olunan ahidnâmelerin mefhumunu esâs ittihâs birle onlara ittibâen ve muvâfakaten Rusya ticâretinin tabiatına tatbîki haddi imkânda olduğu derecelere dek tevfiik ederek emr-i ticârete dâir bir kıt'a mukâvele-i münferide tertîb ve tanzîmine mübaderet olunmak iki taraf beyninde kavli karâr olundu.

XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleti ile Rusya Arasında Yaşanan Tahıl Ticareti Sorunu...

zor durumdan istifade ederek Rus tüccarları lehine yeni imtiyaz ve hakları sağlayan birçok yeni maddeyi bu antlaşmaya eklediler (BOA, A. DVNS.NMH.D.9, s. 143-149; Kurdakul, 1981, s. 166-187). Örneğin bu antlaşmayla Sultan I. Mahmut döneminde yedinci ve son Kapitülasyon Anlaşması (1740) ile Fransız tüccarlarına tanına tüm hakların aynısı Rus tüccarlarına da verildi. Zira bu antlaşmanın 17-20 arası maddeleri genel olarak 1740 Kapitülasyon antlaşması ile aynı içerikteydi (İnalçık, 2000 s. 250; Köse, 2004, s. 186).

Yine bu antlaşma ile Rusya, tüccarlarının güvenliğinin sağlanması noktasında önemli kazanımlar elde etti. Artık Rus tüccarlarının Osmanlı topraklarında özellikle karasularında herhangi bir korsan saldırısına uğramaması için Osmanlı Devleti gerekli tedbirleri alacak ve onları koruyacaktı (BOA, A.DVNS. NMH. D.9, s. 148). Buna ek olarak kazaya uğrayan, bozulan Rus tüccar gemilerine Osmanlı Devleti'nin yardım etmesi, her türlü ihtiyaçlarının karşılanması, Osmanlı limanlarından yaralanması ve buralarda verilen hizmetlerden faydalanması gibi haklar tanındı (BOA, A.DVN. DVE. D.83/1, s. 177).

Bu ticaret antlaşması genel olarak Rus tüccarlarına önemli kazanımlar sağlayan birçok maddeden oluşmaktaydı. Fakat ilgili antlaşmada aslında Osmanlı Devleti de istediğini almıştı. Osmanlı Devleti açısından iki ülke ticaretinde en önemli sorun Rus tüccar gemilerinin taşıdıkları malın çeşidiydi. Zira Rus tüccarları tüm uyarı ve denetlemelere rağmen Osmanlı topraklarında ihracı yasak olan başta buğday ve arpa olmak üzere tahıl ürünlerinin alıp boğazlar üzerinden Karadeniz ve Azak Denizi limanlarına götürmekteydiler. Bu antlaşmaya tarihte ilk kez Rus ticaret gemilerinin ihracı yasak ürünleri Osmanlı topraklarından alıp başka limanlara götürmesi ilgili yasakları düzenleyen hükümler eklendi. Bunlar; 35, 36, 39, 40, 41, 42'nci maddelerdi (BOA, A.DVN. DVE. D.83/1, s. 184-185). Bu maddeler ışığında; Rus tüccar gemilerinde taşıdıkları malların listesinin yer aldığı defterler zorunlu olacak. Bu kayıt defterlerinde götürülen malın cinsi, miktarı alındığı yer ve götürüleceği limana ait bilgilere yer verilecekti. Bu defterler kontrol edildikten sonra onlara izin vesikaları verilecek ve bir daha durdurulmayacaklardı.

Buna bir örnek olarak arşivlerimizde yer alan bir izin belgesinde Rus kaptanı Covani Kumbotfafa idaresindeki Rus ticaret gemisinde İstanbul'dan alıp Karadeniz'deki Rus limanlarına götüreceği malların listesi şu şekildedir. 25 bin kıyye hamr, 2 bin kıyye sirke, 216 kantar kuru üzüm ve kuru incir, 40 kantar akgünlük, 90 kantar harnup, 130 adet tavşan derisi, 250 adet keçi derisi, 12 kantar pamuk şeklindedir (BOA, İbnül Emin, Hariciye, DN: 21/1866). Bu beyanı üzerine ilgili kaptana izin yazısı verilmiştir.

Yıl	Akgünlük kantar	Hamr vukıyye	Harnup kantar	İncir kantar	Limon Suyu vukıyye	Üzüm kantar	Ham sirke vukıyye
1783	484	52300	822	5194	23000	9209	336410
1784	39.5	1160447	1712	2741	24260	2255	82200
1785	425	2212796	890	2196.5	72900	2763	107000
1786	662	1137089	4081	2823.5	2550	2849	828864
1787	268.5	350 şişe	3618	1079	71346	2981	2052863

Tablo 2: Ticaret Antlaşması sonrası 1783-1787 yılları arasında Rus tüccarların Osmanlı topraklarından aldıkları malların cins ve miktarları (Bostan, 1995, s. 371)

Rus tüccarları Osmanlı topraklarından ihracı yasak ürünleri alıp kendi ülkelerine ve başka yabancı ülkelere götüremeyecekti. Ancak Rus tüccarları kendi ülkelerinden aldıkları buğday ve bundan üretilen ürünleri Osmanlı Devleti'ne tabi olmayan diğer ülkelere ve buralardan aldıkları aynı ürünleri Rus memleketlerine götürmelerine ve boğazlardan geçmesine herhangi bir zorluk çıkarılmıyacaktı (BOA, A.DVNS. NMH. D.9, s. 146-147).

1783 yılında imzalanarak yürürlüğe girin Ticaret Antlaşması, Osmanlı Devleti ile Rusya arasında bu güne kadarki ticari ilişkilerin usul ve esaslarını içeren en kapsamlı antlaşmaydı. Bu antlaşma da Ruslar Osmanlı karasularında en geniş haklarla ticaret yapma hakkı elde ederken, Osmanlı Devleti ise Rus tüccarları üzerindeki denetim ve kontrol yapma yetkilerini artırmış oldu. Bu şekilde ülke gereksinimleri için oldukça öneme sahip buğday, arpa gibi hububat ürünlerinin ihracatına da uluslararası bir antlaşmayla kontrolü altında tutma yetkisine sahip oldu.

Sonuç

İnsanlık tarihinin ilk dönemlerinden günümüze kadar başta buğday olmak üzere tahıl ürünleri insanoğlunun en önemli besin maddesi olmuştur. Günümüzde dahi Ukrayna savaşı ile birlikte ortaya çıkan buğday tedariki sorunu halen dünyanın önemli günden maddelerinde biri konumundadır.

Tarihi süreç içerisinde birçok devlet bu ürünlerin üretiminden alım-satım süreçlerine kadar birçok alanlara müdahil olarak uyguladıkları yasaklarla kontrol altında tutmuşlardır. Bu tür yasaklamalar erken dönem Hristiyan devletlerinden İslam devletlerine kadar uygulanmıştır. Bu uygulamalara Arapça kaynaklarda *memnu'at* olarak Latince kaynaklarda ise *merces prohibita* olarak ifade edilmekteydi.

Osmanlı Devleti de kuruluş yıllarından itibaren halkın en önemli besin maddesi olan tahıl ürünlerinin hem dış hem de iç piyasada alım-satımını çeşitli hükümler ve yasaklar yayımlayarak denetim altında tutmaktaydı. Bu şekilde iç piyasada yaşanacak hububat tedariki ve üretim dengesi sorunun önüne geçmiş oluyordu. Bu ürünlerin iç piyasada yetersiz kalması, ülke içerisinde kıtlığa bu durum ise isyanlara sebebiyet verebilir hatta Osmanlı hanedanının saltanatının dahi tehlikeye girmesine neden olabilir.

Osmanlı Devleti bu ürünlerin ihracını da denetim altında tutmuş genel olarak ihracını yasaklamıştı. Fakat tüm bu yasaklara rağmen yabancı tüccarlar tarafından alım ve satımı yapılmaktaydı. Bu durum zamanla Osmanlı Devleti ile diğer ülkeler arasında büyük siyasi krizlere dahi sebebiyet vermişti.

Bu ülkelerden bir tanesi Rusya'ydı. Rusya XVIII. yüzyıl boyunca Osmanlı Devleti'ne karşı elde ettiği başarılar sonrası yapılan antlaşmalarda sınırlarını genişlettiği gibi ticari imtiyazlarda elde etmişti. Bu yüzyılda Osmanlı Devleti ile Rusya arasında geniş bir ticaret ağı kuruldu. Fakat Rus tüccarlarının ihracı yasak olan buğday gibi tahıl ürünlerini Osmanlı memleketlerinde alıp ülkelerine götürmeleri iki ülke arasında büyük bir krize sebebiyet verdi. Bu sorun Fransa'nın arabuluculuğuyla çözülmüşse de yasal bir zemine oturtulmamıştı. İki ülke 1783 yılında geniş kapsamlı bir ticaret antlaşması yaparak bu ürünlerin alım-satımı ile ilgili usul ve esaslar yasal bir zemine oturtular. Bu antlaşma ile Ruslar Osmanlı karasularında en geniş haklarla ticaret yapma hakkı elde ederken, Osmanlı Devleti ise Rus tüccarları üzerindeki denetim ve kontrol yapma yetkilerini artırmış oluyordu.

KAYNAKÇA

- ACIPINAR, M. (2015). "Ahidnâmeler Çerçevesinde Karadeniz'de Ticaret Ve Yabancı Tüccarların Durumu (XV-XVIII. Yüzyıllar)". *Türk Deniz Ticareti Tarihi Sempozyumu-VII*: 319-336.
- AYGÜN, N. (2000). "Trabzon Gümrüğünde İktisadi Faaliyetler (1750-1800)". *OTAM*. XI/11: 1-21.

XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleti ile Rusya Arasında Yaşanan Tahıl Ticareti Sorunu...

- AYGÜN, N. (2016a). *Karadeniz'den Osmanlı Ekonomisine Bakış I (Limanı, Çarşısı, Ticareti ve Tüccarıyla Trabzon (1700-1800))*. Trabzon: Trabzon Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları.
- AYGÜN, N. (2016b). *Karadeniz'den Osmanlı Ekonomisine Bakış II (Karadeniz'den Akdeniz'e Ticaret ve Taşımacılık İlişkileri 1680-1960)*. Trabzon: Trabzon Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları.
- AKSIN, A. (2005). "Osmanlı-Rus Ticari Münasebetleri (1787-1830)". *XIV. Türk Tarih Kongre Kitabı*. Türk Tarih Kurumu Yayınları. II: 1027-1042.
- ARIKAN, Z. (1991). *Osmanlı İmparatorluğu'nda İhracı Yasak Mallar (Memnu Meta)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- BOSTAN, İ. (1995). "Rusya'nın Karadeniz'de Ticarete Başlaması ve Osmanlı İmparatorluğu (1700-1787)". *Bellekten*. LIX/225: 353-394.
- CEVDET PAŞA, A. (1309). *Tarih-i Cevdet*. IX. İstanbul: Matbaa-i Osmaniye.
- ÇAPRAZ, H. (1997). *1740-1792 Osmanlı-Rus Münasebetleri (Siyasi ve Ticari)*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- EKİNCİ, İ. (2007). "Karadeniz'de Bir Serbest Liman Denemesi: Batum 1878-1888". *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*. 14: 63-77.
- FİDAN, M. (2006). "Osmanlı-Rus Ticari Rekabetinin İki Devlet Arasında Yapılan Antlaşmalara Yansıması". *Tarih Dergisi*. 44: 65-122.
- FİDAN, M. (2009). "1797-1800 Tarihlerinde Osmanlı-Rusya Arasında Karadeniz Üzerinden Gerçekleşen İhracat ve İthalat (87/5 Numaralı Rusya Ahkam Defterine Göre)". *Tarih Araştırmaları Dergisi*. XXVIII/45: 63-84.
- FİDAN, M. (2020). *Osmanlı-Rus Ticari Münasebetleri (XIX. Yüzyıl)*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- GENÇ, S. (2004). "XVIII. Yüzyılda Karesi Sancağı'nda Hububat Kaçakçılığı". *Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi*. V/7: 49-60.
- GÜÇER, L. (1953). "XVI. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu Dâhilinde Hububat Ticaretinin Tabi Olduğu Kayıtlar". *İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi Mecmuası*. III/1: 79-98.
- GÜNDÜZ, Ö. - M. İNBAŞ (2022). "62 Numaralı Mühimme Defterine Göre İstanbul'un İaşesi ve Memnu' Meta (1587-1588)". *Erciyes Akademi Dergisi*. XXXVI/3: 1240-1259.
- GÜMÜŞ, Ş. Ö. (2012). "Osmanlı Devleti'nin Karadeniz'de Ticaret Gemisi İnşa Politikası (1783-1824)". *Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 1/9: 63-77.
- İNALCIK, H. (2000). "İmtiyâzât". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. XXII: 245-252.
- İNALCIK, H. (2009). *Devlet-i Aliyye-Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar I*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- KOCA NEMLİOĞLU, Y. (2017). "18. Yüzyılda Karadeniz'de Rus Deniz Ticareti ve Osmanlı Devleti'ne Etkileri". *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*. XXII: 83-106.
- KORKMAZ, A. (2019). *16. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul'un İaşesinde Rodos'un Yeri ve Adanın İaşesinin Temini (Mühimme Defterlerine Göre)*. Karaman: Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- KÖSE, O. (2004). *1774 Küçük Kaynarca Andlaşması*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

- KÖSE, E. (2015). "Kefe Limanı ve Karadeniz Ticareti (18. Yüzyılın İlk Yarısı)". *Türk Deniz Ticareti Tarihi Sempozyumu*. VII: 24-56.
- KURDAKUL, N. (1981). *Osmanlı Devleti'nde Ticaret Antlaşmaları ve Kapitülasyonlar*. İstanbul: Döler Neşriyat.
- KUZUCU, S. (2013). *Kırım Hanlığı ve Osmanlı-Rus Savaşları*. İstanbul: Selenge Yayınları.
- ÖZTÜRK, T. (2017). "Osmanlılar Zamanında (1650-1750) Trabzon Gümrüğü'nün İşletim Sistemi". *Uluslararası IX. Türk Deniz Ticareti Tarihi Sempozyumu* (4-5 Mayıs 2017). 1-13.
- ÖZTÜRK, Y. (2000). *Osmanlı Hâkimiyetinde Kefe (1475-1600)*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- SARI, M. - T. TURAN (2019). "Osmanlı-Rus Ticarî İlişkileri ve Türkiye'deki Rus Markaları". *Uluslararası Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*. 1/2: 367-386.
- TABAKOĞLU, A. (2003). *Türk İktisat Tarihi*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- TOPSAKAL, İ. (2016). "Tarihî Süreçte Rusya-Türkiye İlişkileri". *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. III/2: 33-53.
- TUKİN, C. (1999). *Boğazlar Meselesi*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- TURAN, Ş. (2000). *Türkiye-İtalya İlişkileri-I (Selçuklular'dan Bizans'ın Sona Erişine)*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- TÜRK, M. (2017). *Osmanlı Devleti ile Avrupa Devletleri Arasındaki Memnu Meta Ticareti (1550-1600)*. Pamukkale: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- UZUNÇARŞILI, İ. H. (1995). *Osmanlı Tarihi*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Arşiv Belgeleri

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı / Osmanlı Arşivi (BOA)

BOA, Divan-ı Hümayun Düvel-i Ecnebiye Kalemi (A.DVN. DVE), Dosya No: 22/82.

BOA, Ecnebi Defterleri, Rusya Ahidname Defteri (A.DVN. DVE), Defter No: 83/1.

BOA, Divan ve Beylikçi Kalemi Defterleri (A.DVNS. NMH), Defter No: 9.

BOA, Cevdet İktisat, Dosya No: 27/1329.

BOA, Cevdet İktisat, Dosya No: 1/34.

BOA, İbnül Emin Hariciye, Dosya No: 21/1866.

EXTENDED ABSTRACT

Since the dawn of humanity, cereal crops, especially wheat, have been a key foodstuff. Even today, the wheat supply problem that emerged with the Ukraine war is one of the world's most important issues of the day. Throughout history, many nation-states Christian and Islamic alike have kept these products under control by prohibiting production, purchase, and even sale.

The Ottoman Empire had very large and fertile lands. It was a self-sufficient nation. Despite this, it had controlled the purchase and sale of grain products, the most important

XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleti ile Rusya Arasında Yaşanan Tahıl Ticareti Sorunu...

foodstuff of the people, both in the foreign and domestic markets since day one. Doing so prevented the problem of a shortage of cereals in the domestic market, and therefore famine. Failure to do would otherwise have led to rebellions that could jeopardize the reign of the Ottoman dynasty.

The Ottoman Empire also controlled the export of grain products. However, despite that, foreign merchants nevertheless still bought and sold Ottoman grain. Over time, this led to major political crises between the Ottoman Empire and other countries including Russia. This study will examine the commercial problems between the Ottoman Empire and Russia in the eighteenth century. We have combed through archival documents main sources of Ottoman history research as well as studies about and the problem of grain trade between the two countries.

The sale of grain products was banned in the Ottoman Empire as of the sixteenth century. These bans continued in the seventeenth and eighteenth centuries as well. The latter was marked by wars with Russia and Austria. The continuation of these wars led to an increase in the need for grain products for the people within the Empire as well as the army on campaign. The Ottoman Empire issued laws on the purchase and sale of grain products within. However, the provisions on the sale of these products in trade and peace treaties with other countries were not included at first. The trade-related articles of these treaties only included free trade areas and the legal rights of foreign merchants.

The same procedures were followed in the treaties with Russia. In addition, upon the Treaty of Nis in 1739, Russian merchants were granted the right to free trade in the Black Sea. Likewise, the 1774 Treaty of Küçük Kaynarca extended that right to the Bosphorus and Dardanelles as well as the Mediterranean, provided that they paid customs duties. After these treaties, commercial relations between the two countries were smooth at first. Although there were minor problems between Russian and Ottoman merchants, these incidents did not reach a level that would affect the general trade between the two.

In the eighteenth century, a wide trade network was established between the Ottoman Empire and Russia. However, many Russian merchants bought grain products that were otherwise forbidden from being exported and took them back to Russia. This in turn sparked tension between the two countries. Furthermore, Russian merchants continued to trade these products, further deepening the crises. The Ottoman Empire eventually ended up banning Russian ships from passing through the straits. On one occasion, a Russian merchant ship loaded with grain was stopped in the Bosphorus and not allowed to sail to the Black Sea. The Russian ambassador intervened in this incident and demanded that the Ottoman Empire violated the treaties. As a result, the ship was allowed to resume its course.

This problem grew in a short time. The French ambassador to Istanbul intervened to resolve the problem. Accordingly, Russian merchants were forced to show Ottoman officials logbooks showing what goods were on board their ships whenever they passed through the Bosphorus. If prohibited goods were detected, they would be bought, then confiscated sending the ship off empty.

A.DVN.DVE.d 083/1

1783 Osmanlı-Rus Ticaret Antlaşmasının Maddelerine Ait Belge

(A.DVN. DVE. No: 83/1)